

توسعه پایدار و اشتغال در گردشگری روستایی نمونه موردی شیلات پالنگان

سمیه افشاری آزاد^{۱*} آرش عثمانی^۲ سعید پیری^۳

۱-آموزشکده فنی و حرفه ای سما، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان، همدان، ایران

۲- کارشناسی ارشد تکنولوژی معماری

۳- عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان

چکیده:

یکی از زمینه های توسعه روستایی گردشگری روستایی می باشد که می تواند فرصت ها و امکاناتی را بویژه برای اشتغال و درآمد روستاییان فراهم سازد و نقش مهمی در احیاء و نوسازی و باز زنده سازی نواحی روستایی ایفا نماید. گردشگری را می توان رو به رشد ترین صنعت اشتغال زا در دنیا دانست، که در حال تبدیل شدن به یکی از ارکان اصلی اقتصاد تجاری جهان است. در واقع برنامه ریزان و سیاستگذاران توسعه گردشگری را به عنوان یکی از ارکان اصلی توسعه پایدار بیان می کنند. صنعت گردشگری زمینه رشد فوق العاده ای در مناطق روستایی دارد. گردشگری روستایی امروزه یکی از بخش های مهم فعالیتهای اقتصادی محسوب می شود. روستاها و ساکنین آن از به دو صورت با صنعت توریسم در ارتباط هستند، در مرحله اول: محیط های روستایی به عنوان اماکن بیلاقی محل مناسبی برای گذراندن اوقات فراغت توریست ها و بویژه جهانگردان داخلی به شمار می آیند و در مرحله دوم: تولیدات آنها اعم از مواد خوراکی و صنایع دستی به توریست ها عرضه می شود و این موارد از عواملی هستند که به اقتصاد معیشتی آنها کمک می کند. این مقاله از طریق مطالعه کتابخانه ای و بررسی میدانی در مورد روستای پالنگان در کردستان، ضمن معرفی زمینه اشتغالات کوچک و متوسط در بخش گردشگری روستایی، استراتژی و راهکارهای کاربردی را در خصوص نحوه مدیریت و توسعه اقتصادی به شکلی که بیشترین منافع حاصل از حضور گردشگر را برای ساکنان روستایی در پی داشته، دنبال می کند. در نتیجه می توان با برنامه ریزی اصولی و مناسب و شناسایی مزیت ها و محدودیت های گردشگری روستایی، نقش مؤثری در توسعه این مناطق و در نتیجه توسعه ملی و تنوع بخشی به اقتصاد ملی ایفا نموده و زمینه اشتغال زایی را در روستاها ایجاد خواهند نمود. توسعه این صنعت که با هزینه قابل توجهی همراه نیست، در حاشیه خود باعث توسعه کسب و کار های فراوان، افزایش در تولید و توزیع و حل مشکل نیروی کار اضافی خواهد شد، و نیز موجب تنوع سازی اشتغال و افزایش درآمد روستایی، و پاسخگویی به تقاضای مربوط به صنایع و هنرهای دستی روستایی، اشاعه فرهنگ بومی و منطقه ای و ملی، خوداتکایی در عرصه تولید و اقتصاد و توسعه فرهنگ کار جمعی از طریق شبکه های تولیدی و خدماتی خواهد شد.

واژگان کلیدی: گردشگری روستایی، توسعه پایدار روستایی، اشتغال زایی روستا، پالنگان کردستان

مقدمه:

با توجه به اینکه قرن بیستم به پایان رسیده است، هنوز توسعه روستایی با مسائل و چالش های متعددی مواجه است زیرا راهبردهای گذشته در زمینه توسعه و اشتغال زایی روستایی موثر و موفقیت آمیز نبوده است (صیدالی و همکاران، ۱۳۹۱). گردشگری و اقتصاد وابسته به آن امروزه به جزئی از ارکان اصلی توسعه پایدار و اقتصاد تجاری جهان تبدیل شده است. هدف گردشگری روستایی به عنوان شاخه ای از توسعه پایدار است چنین است که از منابع و امکانات موجود در روستاها به گونه ای بهره برداری کند که کمترین تأثیر تخریبی بر این مناطق را داشته و در کنار آن به ارتقاء سطح بهره وری در مناطق روستایی، تقویت و توانمند سازی صنایع روستایی منجر شود. از جمله معیارهایی که برای سنجش میزان کارایی و عملکرد این صنایع مورد استفاده قرار می گیرد اشتغال در روستاها است. با وجود محدودیت های زیاد در اشتغال روستایی، برای رونق اقتصادی در مناطق روستایی باید به دنبال راه های نو بود و راه حل جدیدی که در توسعه روستایی پایدار مطرح می شود، تولید و ایجاد صنایع کوچک و متوسط روستایی در حیطه گردشگری به عنوان ابزاری برای تولید شغل می باشد. در سه دهه گذشته نقش فعالیت های اشتغالزا در روستا موسوم به فعالیت های خارج از مزرعه به عنوان فرصت های اشتغال، تولید و افزایش در آمد روستا نشینان مورد توجه سیاستگذاران و برنامه ریزان قرار گرفته است. راهبردهای اشتغال زایی در ایران که به عنوان یک کشور جوان و در حال توسعه می باشد، طی سال های اخیر شاهد دگرگونی هایی بوده است. با این امید که فعالیت های اشتغالزای غیر کارآمد و غیر دولتی را به فعالیتهای اشتغالزای مبتنی بر بخش خصوصی تبدیل نماید. اما تا کنون ایده آل فرصت های شغلی مبتنی بر بخش خصوصی به دلیل وجود مشکلات عدیده محقق نشده است. در این زمینه نگاهی به تجارب سایر کشورها در این زمینه مانند ژاپن را شاهدیم که قسمت بزرگی از پیشرفت چشمگیر خود را در زمینه صنعتی شدن از طریق سرمایه گذاری در صنایع کوچک و صنایع روستایی کسب کرده است. با توسعه روستایی علاوه بر اشتغال زایی اهداف دیگری را نیز باید در نظر گرفت که مهمترین آن ایجاد توسعه زیر ساخت ها در حوزه مهم و راهبردهای گردشگری روستایی و کوچک است. زمانی توسعه روستایی معنا پیدا می کند که دربرگیرنده تعریف مهاتما گاندی باشد؛ "توسعه روستایی یعنی تبدیل روستا به مکان قابل زیست و متناسب با رشد و تعالی انسان" (سعیدی، ۱۳۸۵)

تعریف مسأله:

لغت گردشگری معادل کلمه لاتین توریسم است که بر گرفته از لغت Tour فرانسوی است به معنای چرخش، طی کردن و سیر کردن که در متون فارس معادل های گوناگونی برای واژه توریسم آمده است مانند گردشگری، جهانگردی، سیاحت، تفریح و حتی ایرانگردی (حیدری، ۱۳۸۷). تعریف سازمان جهانی گردشگری، از گردشگری به این صورت می باشد که گردشگری عبارت است از فعالیت های افرادی که برای استراحت، کار و دلایل دیگر به خارج از محیط سکونت معمول خویش سفر کرده و حداکثر برای یک

سال متوالی در آن جا اقامت کنند (Brofield, 2002). گردشگری نیازمند دو نوع برنامه ریزی است. یکی برنامه ریزی فیزیکی که شامل ابعاد اقتصادی و زیست محیطی و برنامه ریزی است و دوم برنامه ریزی غیر فیزیکی که شامل ابعاد اجتماعی و فرهنگی می باشد. این دو نوع برنامه ریزی باید به صورت توأمان و به موازات هم باشند (Stynes and Halloran, 2000). بنابر نظر پک و لپی، طبیعت گردشگری هر جامعه ای، متأثر از عوامل پیچیده و در هم بافته سیاسی و اقتصادی و همچنین ویژگی های جغرافیایی است که دیگران را مجذوب خود می کند (هال و جان ام، ۱۳۷۸). ادوارد اینسکپ سرمایه گذاری در صنعت گردشگری را همواره پویا و پایدار می داند و نقش حکومتها را در جهت شناسایی آثار و آینده گردشگری اساسی می بیند (Inskeep, 1991).

گردشگری که از مهمترین عوامل عمران ناحیه ای است فعالیتی متعادل کننده است که موجب توسعه اقتصادی در سطح منطقه ای شده و توزیع عادلانه درآمد و همچنین افزایش سطح اشتغال را به دنبال دارد. البته نقش صنعت گردشگری بسیار بیشتر از رشد اقتصادی و اشتغال زایی، در سطح جهانی اهمیت دارد (گی، ۱۳۸۲). بنابراین گردشگری استفاده از فضا در اوقات فراغت با انگیزه ها و اهداف مختلفی است، از این رو توسعه گردشگری در فضاهای جغرافیایی دارای الگوهای متفاوتی می باشد، که هر یک از آنها ساختار و عملکرد فضایی خاصی را در پی دارد. یکی از این الگوهای فضایی گردشگری شهری می باشد (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۹) که در آینده گردشگری دارای نقش محوری است (موحد، ۱۳۸۴)

توجه به موضوع گردشگری روستایی از دهه های ۱۹۵۰ میلادی به بعد گسترش یافت و در دهه های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ میلادی بیشتر در زمینه اقتصاد روستایی برای کشاورزان و جوامع محلی مورد توجه قرار گرفت (قادری، ۱۳۸۲) در سال ۱۹۸۶ کمیسیون جوامع اروپایی، نه فقط گردشگری در مزارع را گردشگری کشاورزی دانست بلکه انواع فعالیتهای گردشگری در نواحی روستایی را در تعریف گردشگری روستایی گنجانده. گردشگری روستایی ممکن است به فعالیت های کشاورزی و مزرعه مربوط شود و اکوتوریسم (زیست بوم) که گردشگر را درگیر فعالیتهای روزمره کشاورزی و یا به فعالیت های غیر کشاورزی و خارج از مزرعه مربوط می شود مانند شکار، گشت و گذار در طبیعت و حضور در روستا، اسب سواری و دیدن هنر عامه مردم روستایی می کند (شاه حسینی، ۱۳۸۶، ۲۱). توریسم در واقع موتور اقتصادی مناسبی برای جوامع توسعه یافته و در حال توسعه است. در واقع صنعت توریسم ۱۱ درصد از تولید ناخالص داخلی جهان را تشکیل می دهد، بیش از ۲۰۰ میلیون شغل را در جهان پشتیبانی می کند که ۸ درصد کل اشتغال را شامل می شود (Rita, 2000). در کشورهای مختلف جهان یکی از فضاهای مورد بازدید گردشگران، فضاهای روستایی می باشد، به عبارتی مهمترین فضاهایی که در میان مقاصد گوناگون مورد توجه و بازدید گردشگران داخلی و خارجی قرار می گیرد، روستاها هستند (تقوایی، ۱۳۸۷)

گردشگری روستایی، خدماتی نظیر اسکان، پذیرایی، امکانات و وسایل سرگرمی و تفریح، برپایی جشن ها و مراسم محلی، تولید و فروش صنایع دستی به گردشگران را شامل می شود. (شریف زاده، ۱۳۸۱،

۱۲). که با مطالعه موردی روستای پالنگان، تمام این نوع از خدمات و مراسم در این روستا محقق است و این خود عامل اصلی اشتغال و توسعه پایدار روستایی و گردشگری در این مکان است. گردشگری روستایی بخشی از بازار گردشگری و منبعی برای اشتغال و درآمد بوده و ابزار مهمی برای توسعه پایدار روستایی می باشد. مسلماً گردشگری روستایی تأثیر اساسی در میزان توسعه و حفظ ذخایر نواحی روستایی ایفا می کند. ایجاد و گسترش صنایع دستی و محلی روستایی، یکی از مراحل توسعه صنعتی هر کشور بوده و دارای اثرات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی فراوان می باشد. این صنایع از یک سو به عنوان مکمل بخش کشاورزی در جهت ایجاد اشتغال و افزایش درآمد روستاییان و از سوی دیگر باعث از بین رفتن اختلاف و عدم توازن بین شهر و روستا، و در نهایت جلوگیری از مهاجرت بی رویه روستاییان به شهرهای کوچک و حاشیه شهرهای بزرگ می شود. (فرهادیان، ۱۳۸۲، ۵۵). در این زمینه راثو بیان می دارد که از مجموعه تعاریف چند عنصر را که مورد تأکید هستند می توان چنین ذکر کرد که این عناصر عبارتند از: مکان، حجم سرمایه گذاری، تعداد افراد مشغول به کار در روستا، ساختار اقتصادی و شیوه تولیدات دستی در روستا. (راثو، ۱۳۸۶، ۱۶) تعاریف مختلف صنایع کوچک نشان می دهد که محدوده صنایع کوچک هنوز به درستی تعیین نشده است. نسبی بودن صنایع کوچک مقیاس، گوناگونی آن را سبب گردیده و به طوری که انسیتو تکنولوژی جورجیا در بررسی خود در پنجاه تعریف مختلف در ۷۵ کشور دست یافته است. مهمترین شاخص هایی که تا کنون در تعریف صنایع کوچک به کار گرفته شده عبارتند از: میزان اشتغال، حجم سرمایه گذاری، حجم تولید، نوع تکنولوژی و صادراتی بودن تولید، کشورهای مختلف با انتخاب یک یا دو شاخص فوق، صنایع کوچک خود را کمی نموده و تعریف مشخصی را مبنای برنامه ریزی قرار داده اند (طاهر خانی، ۱۳۷۹، ۶۵). در تعریف بنگاه های کوچک و متوسط در کره جنوبی از معیار تعداد کارکنان تمام وقت شاغل در بنگاه ها برای شناسایی و طبقه بندی بنگاه ها استفاده می شود. بر این اساس این معیار در بنگاه های تولیدی چنانچه تعداد کارکنان کمتر از ۳۰۰ نفر باشد، آن بنگاه کوچک و متوسط در قالب بنگاه روستایی به حساب می آید. در این خصوص علاوه بر عامل اشتغال روستایی، عامل سرمایه نیز مورد توجه قرار گرفته است. در مورد ایران تنها عامل دسته بندی بنگاه ها را عامل اشتغال در نظر گرفته و بنگاه های زیر ۵۰ نفر را بنگاه های کوچک و روستایی نامیده اند (جلالوت، ۱۳۸۷، ۱۱). کشور ما ایران، نیز برای بهبود ساختار اقتصادی خود باید صنایع کوچک روستایی را ایجاد و توسعه دهد. این صنایع در توسعه مناطق روستایی و افزایش درآمد سرانه و سطح رفاه روستاییان با تنوع بخشی به فرصت های شغلی درآمدزا به طور حتم به ثبات اقتصادی منجر خواهد شد.

گردشگری روستایی می تواند به کلیه فعالیت ها و خدماتی گفته شود که بوسیله کشاورزان، مردم و دولت‌ها برای تفریح، استراحت و جذب گردشگران و نیز فعالیت هایی که بوسیله گردشگران در نواحی روستایی صورت می گیرد گفته شود، همچنین می تواند شامل گردشگری کشاورزی، گردشگری مزرعه، گردشگری طبیعی و فرهنگی شود. بنابراین گردشگری روستایی بسیار گسترده می باشد و گردشگران

روستایی با انگیزه های متفاوتی از قبیل بی نظیر بودن اکولوژیکی، دستیابی به فرصت های ماجراجویانه، ویژه دیدن جذابیت های فرهنگی یا کیفیت فضا و محیط نواحی روستایی بازدید می کنند (Briedenhann, 2004) بر اساس انگیزه ها و اهداف گردشگران، گردشگری روستایی را می توان به پنج دسته تقسیم کرد که در جدول زیر (شماره ۱) نشان داده شده است:

انواع گردشگری روستایی

جدول شماره ۱: انواع گردشگری روستایی

گردشگری طبیعی	به طور عمده در تعامل با جاذبه های اکولوژیکی قرار دارد.
گردشگری فرهنگی	مرتبط با فرهنگ، تاریخ، میراث فرهنگی و باستانی مردم روستایی است.
گردشگری بومی	نوعی از گردشگری است که علاوه بر تعامل با جاذبه های طبیعی (رودخانه ها، کوهستان ها و...) با زندگی و هنجارهای اجتماعی مردم که خود نیز در تعامل با جاذبه های طبیعی فوق می باشند، در ارتباط می باشد.
گردشگری دهکده ای	در این نوع گردشگری، گردشگران در خانوارهای دهکده زندگی کرده و در فعالیت های اقتصادی و اجتماعی روستا مشارکت می کنند.
گردشگری کشاورزی	در این نوع، گردشگران بدون ایجاد پیامدهای منفی روی اکوسیستم مناطق میزبان یا فعالیت های سنتی کشاورزان در تعامل می باشند و یا در آن مشارکت می کنند.

(منبع: رکن الدین افتخاری، ۱۳۸۵)

اهمیت مسأله:

گردشگری به عنوان مهمترین صنایع اشتغالزا در دنیا و دومین صنعت پس از صنعت نفت و معدن از نظر گردش مالی نیازمند توسعه زیر ساخت ها است. در واقع توجه به بخش گردشگری در بحث تسهیلات بنگاههای کوچک زود بازده برای اشتغالی از دو جهت مفید است: ۱) ایجاد بنگاههای اقتصادی در این بخش ایجاد شغل می کند، مثلاً یک هتل یا مهمان پذیر حداقل ۱۰ شغل مستقیم و چند شغل غیر مستقیم ایجاد می کند و از طرف دیگر در صورت آماده شدن این تأسیسات، گردشگر وارد منطقه می شود که ورود هر گردشگر بر اساس برآوردهای سازمان گردشگری حداقل ۶ شغل ایجاد می کند (محمدی، ۱۳۸۷، ۶۲). بنابراین می توان گردشگری را با توجه به جاذبه های طبیعی، تاریخی و فرهنگی و مذهبی ایران، منبع درآمد بسیار خوب و مطمئنی دانست و با پرداختن مناسب به این صنعت می توان باعث جایگزینی کامل آن با صادرات نفت شود. با ایجاد محل های اسکان موقت در فضای باز و مهمان پذیرهای کوچک در روستای

پالنگان امکان اسکان موقت مسافران و گردشگران فراهم شده است که علاوه بر درآمدزایی برای روستائیان، مکان امنی برای مسافران نیز می باشد که امکان بازدید بیشتر از این مکان را فراهم می آورد.

در دهه ۱۹۹۰ گردشگری به دلایل زیر به عنوان بخش مهمی از برنامه ریزی در سیاستگذاری های اروپا قرار گرفت. بر اساس گزارش کمیسیون اروپا در سال ۱۹۹۲ گردشگری ۵/۵ درصد درآمدهای جامعه اروپا را تولید کرده است و ۷/۵ میلیون کارگر تمام وقت و ۱۰ میلیون نفر به عنوان شغل دوم در این بخش به فعالیت اشتغال داشته اند. ویژگی فراملیتی بعضی مشاغل گردشگری، موجب توسعه شبکه سیاستگذاری وسیع اروپا شده است. در نهایت نگرانی از ابعاد اجتماعی، فقر و اشتغال به خصوص در نواحی که سود دهی ندارند امید هایی را برای کاربرد گردشگری به عنوان ابزاری برای تولید اشتغال و توسعه اقتصادی در سطوح ناحیه ای به وجود آورد (افتخاری، ۱۳۸۱، ۴۳). در حال حاضر میانگین حضور گردشگر خارجی در ایران کمتر از یک هفته است، در حالی که این میانگین در کشورهایی چون ترکیه که نیمی از جاذبه های گردشگری ایران را ندارد بین ۱۰ تا ۱۴ روز است. در برخی موزه های اروپایی آثار تاریخی ایران به نمایش گذاشته شده است در حالی که می توانیم با بهره گیری مناسب از آثار تاریخی در ایران گردشگران را به این کشور فرا بخوانیم. با ایجاد زیرساخت های لازم در حوزه گردشگری و افزایش سرویس دهی به توریسم می توان مدت اقامت گردشگر را نیز افزایش داد و با توجه به ظرفیت های بالقوه و پتانسیل های موجود، گردشگری می تواند جایگزین مطمئن صادرات نفت باشد (فرهمند، ۱۳۸۶، ۷۷). ایران به لحاظ جاذبه های گردشگری شهری و روستایی در سطح جهان مطرح بوده ولی از نظر جذب گردشگر و کسب درآمد از این فعالیت مهم روبه توسعه ضعیف می باشد. ایران از نظر جاذبه های طبیعی این ظرفیت را داراست که اقتصاد محدود خود را به یک اقتصاد متنوع با بهره گیری از اشتغالات موجود در بخش گردشگری و صنایع وابسته به آن تبدیل کند. از این نظر صنایع کوچک مقیاس در بخش گردشگری روستایی در حل مشکلاتی چون، پایین بودن سطح اشتغال، پایین بودن سطح بهره وری در بخش صنایع دستی روستایی، فقدان یا کمبود زیربنای رفاهی و خدماتی و غیر راهبردی بسیار مناسب است. با توجه به اینکه تعداد قابل توجه عناصر مهم جذب گردشگر مانند مناظر طبیعی، آثار باستانی، تنوع اقلیمی، آداب سنن اجتماعی و... زمینه های مناسبی برای توسعه فعالیت های گردشگری در ایران موجود می باشد. در صورتی که به گردشگری روستایی به عنوان راهبردی برای ایجاد بنگاه های اقتصادی در روستاها فرصت و بهای کافی داده شود، بر روی زمینه های مستعد و قابل پیشرفت آن به سمت تولید و توسعه اشتغال روستایی به قدر کافی تحقیق و مطالعه و بررسی شود و در صورت بهره برداری مقتضی از آن با صنعت نفت برابری خواهد کرد.

توسعه پایدار

گردشگری پدیده ای است که در حال بسط و رشد شتابان است (پاپلی یزدی، ۱۳۸۵). اصطلاح "توسعه پایدار" نخستین بار در سال ۱۹۸۰ و به دنبال تدوین "استراتژی حفاظت جهان" که حاصل فعالیت مشترک «اتحادیه جهانی حفاظت از طبیعت»، «برنامه محیط زیست سازمان ملل متحد» و «صندوق جهانی

طبیعت» و هفتصد متخصص بوم شناسی عمومی و عملی بود متداول شد. از آن پس این اصطلاح در ادبیات توسعه وزن و اهمیت بیشتری یافت. در بررسی برجسته ای که تحت عنوان «آینده مشترک ما» در سال ۱۹۸۷ منتشر شد توسعه پایدار جوامع با فصاحت تمام با عنوان «برآوردن نیازهای نسل حاضر بدون به مخاطره انداختن توانایی نسل های آتی در برآوردن نیازهای خود» تعریف شده است. هرچند اصطلاح "توسعه پایدار" در نتیجه تلاشهای آکادمیک و عملی مربوط به تدوین استراتژی های حفاظت از زمین پا به عرصه ادبیات توسعه پایدار به عنوان فرآیندی ویژه حفظ محیط زیست به همان اندازه سطحی و نادرست است که آن را فرا روی توسعه و تولید بدانیم. حفاظت از منابع و میراث فرهنگی از دیگر جنبه های مهم توسعه پایدار محسوب می شود. توسعه تنها زمانی می تواند پایدار باشد که حاصل هراس از نابودی هویت فرهنگی نباشد. این هراس می تواند به نابودی دست آوردهای توسعه، تشدید قوم گرایی و گسترش خشونت بیانجامد. در جهان امروز حوزه های فرهنگی و پاره فرهنگهای متعددی به حیات خود ادامه می دهند. همزیستی مسالمت آمیز و گسترش داد و ستد فرهنگ ها باعث می شود بیم از «بدل شدن به فرهنگ تابع» و «غرق شدن هویت های متمایز فرهنگی در اقیانوس بیکران جامعه بشری» از بین برود. تجربه چهار دهه گذشته نشان می دهد آن دسته از راهبردهای توسعه که نسبت به عناصر فرهنگی حساسیت و عنایت نداشته ثمرات و دستاوردهایشان با خطر تند بادهای اجتماعی مواجه شده یا خواهد شد. اما تأکید بر فرهنگ هرگز به معنای سیاسی کردن فرهنگ، ابتدال و عوام پسندی و نابودی ارزشهای ناب و خلاقیت نیست. تأکید بر فرهنگ نباید به افزایش ناسازگاری، تضاد و خشونت منجر شود. فرهنگ ذخیره عظیمی از قدرت و خلاقیت است. توسعه پایدار بر اساس سه اصل عمده پایداری بوم شناختی، اجتماعی - فرهنگی، و اقتصادی پایه می گیرد:

- پایداری بوم شناختی تضمین کننده آن است که توسعه با حفظ فرآیندهای اساسی زیست محیطی، تنوع گونه های زیستی و منابع گونه های زیستی سازگار خواهد بود.

- پایداری فرهنگی - اجتماعی تضمین می کند توسعه که کنترل مردم را بر زندگی خویش افزایش می دهد با فرهنگ و ارزشهای مردمی که متأثر از آن هستند سازگار است و هویت جامعه را حفظ و مستحکم می کند.

- پایداری اقتصادی تضمین می کند توسعه واجد کارآیی اقتصادی بوده و منابع به ترتیبی اداره خواهد شد که بتواند پشتیبان نسل های آتی باشد. (کرمی و مصفا، ۱۳۷۱، ۶۶)

توسعه پایدار گردشگری

توسعه فعالیتهای گردشگری می تواند مشاغل متعددی را در بازار کار عرضه کند و با اشتغال مستقیم و غیر مستقیم موجب تولید زنجیره ای از فعالیتهای شود. ضمن آنکه به موازات بهبود فضای اشتغال و درآمد، اثرات اجتماعی و روانشناختی مهمی را در منطقه ایجاد می کند (مختاری، ۱۳۸۲). در واقع گردشگری فعالیتی است که در ایام فراغت انجام می شود و نقش حیاتی در اقتصاد جهانی که از عوامل مهم توسعه

پایدار می باشد ایفا می کند (گتی و مزلو، ۱۳۷۵). در عین حال می تواند باعث ایجاد تغییراتی در محیط اجتماعی، و فضای زیستی نواحی شود (Sharply and Richard, 1997). گردشگری در خلال دهه های اخیر از رشد قابل توجهی برخوردار شده است. در سال ۱۹۵۰ تعداد گردشگران بین المللی ۲۵ میلیون نفر و درآمد گردشگری بین المللی ۱/۲ میلیارد دلار بود. این ارقام در سال ۱۹۹۴ به ترتیب به ۵۲۸ میلیون نفر گردشگر و ۳۲۱ میلیارد دلار افزایش پیدا کرده است. گردشگری با تأمین یک دهم تولید ناخالص داخلی و اشتغال، بزرگترین منبع تولید ناخالص داخلی و اشتغال در دنیا است. پیش بینی می شود این تأثیرات و دیگر تبعات اقتصادی به طور مستمر رشد یابد و در قرن بیست و یکم، گردشگری به موتور متحرک اقتصادی جهانی تبدیل شود. مفاهیم پایداری اکنون به نحوه گسترده ای به عنوان رویکردی اساسی برای هر نوع توسعه منجمله توسعه گردشگری پذیرفته شده است. با توجه به اصول بیانیه ریو درباره محیط زیست و توسعه و «دستور کار ۲۱» و فعالیت هایی که در پی آن توسط کمیته محیط زیست سازمان جهانی گردشگری صورت گرفت، سازمان مذکور «توسعه پایدار را فعالیتی می داند که نه تنها منابع طبیعی و فرهنگی را حفظ می کند که ظرفیت را نیز برای ایجاد درآمد و اشتغال مستمراً افزایش می دهد». برای دستیابی به موفقیت در یک جامعه، گردشگری باید برای بهبود کیفیت زندگی ساکنین و حفاظت از محیط زیست محلی، طبیعی و فرهنگی برنامه ریزی و مدیریت شود. اهداف گردشگری پایدار به عنوان الگویی برای توسعه عبارت است از:

- اصلاح «کیفیت زندگی» جامعه میزبان.

- تأمین تجارب کیفی برای بازدیدگران.

- حفظ کیفیت محیط زیست که هم جامعه میزبان و هم بازدیدگران وابسته به آن است.

تأکید بر «کیفیت»، مبین آن است که گردشگری پایدار از هدفهای محدود و کمی رشد و کسب درآمدهای اقتصادی فراتر می رود. هر دیدگاهی درباره کیفیت زندگی لزوماً و عیناً باید ارزشهای فرهنگی را در نظر بگیرد. با این نگرش، حفاظت از فرهنگ و ارزشهای ناشی از آن نه تنها مهمی از توسعه پایدار محسوب می شود، بلکه در حفاظت از محیط زیست نیز اهمیت اساسی دارد. ممانعت از تهي ساختن منابع طبیعی بویژه آن دسته که تجدید شونده نیست و حفاظت از محیط زیست نیازمند تغییرات اساسی در اهداف، ملاک ها و ارزشها است. مبنای مشکلات زیست محیطی جهان امروز بیش از آنکه علمی و فنی باشد در حرص و از، ثروت اندوزی، سرمایه سالاری و بی مسئولیتی نسبت به رفع معقول نیازمندیهای نسل کنونی و آتی نهفته است. دستیابی به یک فرهنگ زیست محیطی مطلوب ما را در تغییر الگوهای زیان آور تولید و مصرف یاری خواهد نمود. توسعه پایدار گردشگری دارای دو جنبه اصلی حفاظت از «محیط زیست» و «منابع و میراث فرهنگی جامعه» و یک مفهوم اساسی کلیدی یعنی «ظرفیت پذیری» است. این جنبه ها، سرانجام باید در چارچوب ظرفیت پذیری و سنجش مرزهای آن و در قالب تعیین خط و مشی ها و برنامه ریزی های منسجم و یکپارچه محلی به مرحله اجرا گذارده شود. (اهدایی، ۱۳۷۳، ۲۱) قابلیت های

گردشگری اساساً مبتنی بر ساختاری نظام مند است که یک فرد به عنوان گردشگر نیازمند است، در رابطه با تمامی شرایط گردشگری و مفاهیم پایه ای آن اطلاعات داشته باشد (Fennel, 1999).

ظرفیت های گردشگری روستایی برای توسعه صنایع روستایی

گردشگری در جهان کنونی، صنعتی پاک و اقتصادی پویا، پر رونق و روبه توسعه است که پس از صنایع نفت و خودروسازی گوی سبقت را از دیگر صنایع جهانی ربوده اند (غفاری، ۱۳۸۶). توجه به موضوع گردشگری روستایی، از دهه های ۱۹۵۰ میلادی به بعد گسترش یافت و در دهه های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ میلادی بیشتر در زمینه اقتصاد گردشگری روستایی برای جوامع محلی مورد توجه قرار گرفت (قادری، ۱۳۸۲). گردشگری روستایی بخشی از بازار گردشگری و منبعی برای اشتغال و درآمد بوده و می توان آن را ابزار مهمی برای توسعه اقتصادی - اجتماعی و اکولوژیکی جوامع روستایی قلمداد کرد. اداره امور کار آمریکا در زمینه گردشگری روستایی این تعریف را ارائه کرده است: "بازدید از مکانی غیر از مکان معمول کار و زندگی خود که خارج از محدوده استاندارد آمار شهری است، در زمانی که فعالیتی غیر از فعالیت کاری در منطقه مورد نظر انجام شود. که هدف چنین بازدیدی ممکن است تحقق، تفریح، درمان، و... باشد (Grefte, 1993). در سال ۱۹۸۶ کمیسیون جوامع اروپایی، نه تنها گردشگری مزرعه یا گردشگری کشاورزی، بلکه تمامی فعالیتهای گردشگری روستایی را در نواحی روستایی، گردشگری روستایی تعریف نمود (Sharply, 1997). عامل بیکاری از اصلی ترین علل فقر و نبود درآمد برای ساکنان روستایی است. بنابراین ایجاد شغل و درآمد در روستاها امری ضروری است. در حال حاضر اصلی ترین منبع درآمد روستاییان فعالیت های کشاورزی است، اما طی دهه های اخیر با افزایش روز افزون جمعیت و کاهش زمین زراعی شاهد کاهش درآمد و افزایش فقر روستاییان بوده ایم. هرچند افزایش عملکرد موجب افزایش درآمد خواهد شد، اما باز هم با محدودیت زیادی در اشتغال و درآمدزایی برای مناطق روستایی مواجه هستیم. راه حل آن است که با ایجاد شبکه های تولیدی، صنایع کوچک و کاربر به منظور بهره برداری اثر بخش از منابع و امکانات بالقوه روستاهای کشور اقدام گردد. صنعت گردشگری این فرصت را به ما خواهد داد، چرا که کشورمان علاوه بر جاذبه های طبیعی معرفی شده، بسیاری جاذبه های گردشگری ناشناخته داریم که با سرمایه گذاری و تخصیص تسهیلات مناسب به این بخش می توان مراکز توریستی تجاری تأسیس کرد که گردشگری ایران را متحول ساخته و آن را صنعتی نماید.

برای توسعه روستایی نیز راهبردهای متفاوتی متناسب با هر منطقه و روستاهای آن می توان اتخاذ کرد. راهبردهایی از جمله راهبرد صنعتی سازی، توسعه کشاورزی، توسعه خدماتی، گردشگری و... در میان این راهبردها، راهبرد توسعه گردشگری می تواند به یک رویکرد فراگیر تبدیل شود. به گونه ای که روستاهای هر منطقه می توانند در هر بعدی از گردشگری به فعالیت پردازند؛ چرا که گردشگری دارای ابعاد مختلف طبیعی (اکوتوریسم یا زیست بوم)، صنعتی، فرهنگی، تاریخی - باستانی و... می باشد. در واقع قرن

بیست و یکم، سده بهره گیری از فرصت های تجاری ارزشمند در بخش خدماتی به ویژه گردشگری است و فعالیت گردشگری به عنوان یکی از مهمترین و پویاترین فعالیت ها در جهان مطرح می باشد (بهرامی، ۱۳۸۹). توسعه اشتغال گردشگری، برای ایجاد شغل و حرفه در روستا تفکری نو بوده است که برنامه ریزان و سیاستگذاران به ارزش آن در اشتغالزایی پی برده اند، اما عدم اقدامات زیر ساختی لازم تا کنون از توسعه آن جلوگیری کرده است. یک مسأله عمومی این است که مردم روستایی فاقد تجربه کاری لازم هستند. برای اشتغال، دانش فنی و مهارت سازماندهی بسیار الزامی است. سازمان های دولتی و غیر دولتی باید روستاییان را در حد دستیابی به مهارت لازم در زمینه طرح های خود اشتغالی به حد مقتضی آموزش دهند که این امر به روستاییان در توسعه پایدار کمک می کند. (Ramakumar, 2008). سرمایه گذاری در مناطق روستایی اثر غیر مستقیم بر اشتغال زایی نیز دارد، شواهد نشان داده که اشتغال پایدار به طور عمده هنگامی حاصل می شود که سرمایه های جامعه در ایجاد فرصت های شغلی جدید به کار گرفته شوند. این امر ثابت شده که این گونه سرمایه گذاری ها، انتقال دانش و مهارت ها را تقویت می نماید. (Mandl, 2007). تجارب کشورهای توسعه یافته صنعتی نشان داده که صنایع کوچک و متوسط در کنار صنایع بزرگ به رشد امیدوار کننده ای در اقتصاد آن کشور رسیده است. اهمیت صنایع کوچک و سرمایه گذاری در مناطق روستایی در اشتغالزایی بسیار بالاست چرا که می توان حضور کالاهای تولیدی متنوع و فرصت های شغلی کارآمد را تضمین نمود. شهرسازی روستاها، تجاری سازی کشاورزی، مدرنیزه کردن بخش صنایع دستی روستایی و ایجاد فرصت های رشد برای حوزه های روستایی کشور است. گسترش فعالیت های صنعتی فرصت های جدیدی را برای انجام فعالیتهای غیر کشاورزی در اختیار روستاییان قرار می دهد (Fatmahmhd, 1997). از این رو توسعه فرصت های شغلی در بخش گردشگری با تکیه بر شبکه های تولیدی و صنایع کوچک و متوسط روستایی باید مورد توجه قرار گیرد. چرا که توسعه این بخش زمینه هایی مانند ایجاد اشتغال پاره وقت و فصلی، ایجاد زیر بناهای گردشگری مانند شبکه های ارتباطی که برای فعالیت های گردشگری لازم است را مد نظر داشته و به بهره برداری ساکنان روستایی از این منابع می انجامد. توسعه فعالیتهای بخش گردشگری در روستاها کمک به حل مشکل درآمد کم و نیروی کار مازاد خواهد نمود که در نهایت با ایجاد فرصت های شغلی متنوع، تحولات اجتماعی و اقتصادی مهمی در جامعه روستا پدید خواهد آورد. برای توسعه اقتصادی روستا، گردشگری روستایی به منزله راهبردی ترین شیوه، مناسب ترین گزینه خواهد بود. شاید به نظر برسد مشاغل این صنعت چندان تخصصی و پر درآمد نیستند، اما منافع بسیاری که این صنعت نصیب مناطق ویژه گردشگری در دنیا کرده نشان داده که مزایای بسیاری برای شاغلان این بخش داشته است. گردشگران برای اقامت، خرید کالاهای محلی و خدمات، پول پرداخت می کنند، صنایع روستایی بازار مناسب خود (خارجی و داخلی) را بدست خواهد آورد، ثبات شغلی و درآمدی به وجود خواهد آمد، کمک به سرعت گردش پول می کند و ارز خارجی به کشور وارد می نماید. این درآمدها در فعالیت های محلی جریان یافته و منجر به کسب درآمد می شود. برای توسعه بنگاه های

کوچک مقیاس تأسیس شده در بخش گردشگری روستایی باید با بررسی و شناخت ظرفیت های موجود و بهره برداری از آنها اقدام نمود، از جمله این ظرفیت ها می توان به میراث فرهنگی، صنایع دستی، ساختمانهای سنتی، حیات وحش و... اشاره نمود.

ایجاد اشتغال در مناطق روستایی با رویکرد صنعتی شدن

صنعتی نمودن روستاها در اوایل دهه ۱۹۷۰ مورد توجه قرار گرفت. دولت مالزی سرمایه زیادی را صرف توسعه کارآفرینی، برگزاری دوره های آموزشی و ایجاد تسهیلات زیر ساختی برای توسعه و صنعتی سازی کرده است. برنامه های صنعتی سازی به حوزه های زیر تأکید دارد:

۱- انتقال فناوری های کوچک و متوسط

۲- تأکید بر صنایع مبتنی بر منابع

۳- توجه به بازارهای محلی

۴- تأکید بر فعالیت های مرتبط با گردشگری.

برای بهبود ساختار شبکه های تولید و جایگاه بنگاه های کوچک و متوسط در بخش گردشگری روستایی باید در کنار حمایت از این بنگاه ها، بنگاه های جدید تأسیس و از آنها حمایت نمود. اگر بخواهیم از طریق این بنگاه های تولیدی به ثبات اقتصادی دست یابیم و خود را آماده ورود به بازارهای جهانی کنیم، باید جایگاه آنها را به عنوان عامل مهم و تأثیر گذار در صنعتی شدن روستاها درک نماییم. برای توسعه بنگاه های کوچک مقیاس تأسیس شده در بخش گردشگری روستایی باید با بررسی و شناخت ظرفیت های موجود و بهره برداری از آنها اقدام نمود، از جمله این ظرفیت ها می توان به میراث فرهنگی، صنایع دستی، ساختمان های سنتی و معماری بومی و... اشاره نمود. برای حمایت از توسعه این صنایع بایستی امکان پذیری طرح های سرمایه گذاری را از لحاظ امنیت زود بازده بودن این سرمایه گذاری ها بررسی نمود. در این میان ما نیازمند فعال نمودن همه پتانسیل های اقتصادی خود هستیم تا سرمایه گذاری های این بخش را تضمین نماییم. انعطاف پذیری و سازگاری صنایع کوچک نسبت به شرایط متغیر اقتصادی به عنوان ابزاری برای صنعتی شدن را نباید فراموش کرد. برای پیشبرد اهداف خود مطالعه در زمینه میزان سرمایه گذاری و نحوه سرمایه گذاری روستاییان و سازمان های خارجی ضروری می باشد. برای تأثیر گذاری مثبت بر سرمایه گذاری در این بخش تعیین میزان درآمد، سودآوری و نحوه ورود بانک ها در مشارکت با طرح های زود بازده همراه با توجیه اقتصادی آن در صنعتی سازی مناطق روستایی از اقدامات اساسی می باشد.

بنابر دیدگاه جلاوت (۱۳۸۷) برای تسریع روند صنعتی شدن روستا باید اولویت به صنایع کوچک و

زود بازده داده می شود، بنابراین بایستی اقداماتی صورت گیرد:

* وجود مراکز تخصصی جهت تربیت و تأمین نیروی انسانی

* وجود نهادهای ملی تخصصی برای حمایت از صنایع کوچک نظیر نمایندگی ها، بنگاه های اقتصادی کوچک و اتاق های بازرگانی و صنعت در بعد ملی و منطقه ای و نهادهای حمایتی محله ای در استانداری ها و شهرداری ها.

* ایجاد فضای کسب و کار مساعد با تدارک محیط های مالی و تسهیل گر و حمایت گر و مشوق های مالیاتی.

* وجود شیوه های ابتکاری در توسعه صنایع کوچک مثل یک روستا، یک محصول و نظام تشخیص در صنایع کوچک.

هر کدام از این موارد در بخش دولتی و خصوصی موجب توسعه اقتصادی با تکیه بر صنایع کوچک همگام با هم حرکت می نماید (جلالوت، ۱۳۸۷، ۱۸).

با توسعه صنایع روستایی در بخش گردشگری اهداف زیر محقق خواهد شد:

* ایجاد توازن بین جمعیت شهری و روستایی در نتیجه کاهش مهاجرت های روستایی

* کاهش نرخ بیکاری در مناطق روستایی و برقراری ثبات شغلی

* افزایش درآمد و کاهش نابرابری با بهره از منابع محلی و ایجاد تنوع در اشتغالات روستایی

* افزایش قدرت خرید کشورهای جذب کننده جهانگردان

* کمک به درآمد دولت و جذب سرمایه خارجی و ایجاد فرصت های شغلی در کنار تشویق سرمایه گذاری برای توسعه زیر ساخت ها و کمک به اقتصاد محلی

* توانمند سازی اقشار کم درآمد با هدف محرومیت زدایی به وسیله ایجاد مشاغل متنوع و مناسب قابلیت های افراد بومی

* افزایش بهره وری و کارآفرینی نیروی انسانی در نتیجه توسعه اشتغالات متنوع گردشگری.

راهبرد های پایداری اشتغال در بخش گردشگری

قابلیت های اشتغال زایی بخش گردشگری و صنایع خرد، راهکاری جهت حل معضل بیکاری در نواحی روستایی و تسهیل روند توسعه روستایی هستند. با احترام و اعتماد به توانایی های افراد بومی در اجرای طرح های گردشگری و جذب سرمایه و درآمد در این مناطق موجب می شود که روستاییان قادر باشند بهره مقتضی از این اقتصاد را برده و پایه های پایداری این فعالیت را تقویت نمایند. توسعه پایدار گردشگری از طریق بالا بردن بازدهی در اجتماعی محلی و از طریق کاهش اثرات محیطی و فرهنگی و نیز از طریق افزایش کیفیت تجارب گردشگران حاصل می شود. موارد دیگری که تأثیر دارد شامل ارتقاء فرهنگ اجتماعی و محیطی، بلا بردن امنیت و سلامتی، توسعه پایدار اقتصادی، اشتغال زایی، سرمایه گذاری، ارزش افزوده و بالا بردن فرهنگ در بازارهای هدف است. جهت پایداری اشتغال در بخش گردشگری پیشنهاد می شود موارد زیر در نظر گرفته شود:

- ۱- تنوع بخشی به فعالیت های جانبی بخش گردشگری همانند تأسیس صنایع کوچک مقیاس
 - ۲- برقراری ارتباط میان توسعه محلی تولیدات کشاورزی و دیگر تولیدات موجود در روستاها بغیر از کشاورزی مانند پرورش ماهی و صنعت گردشگری
 - ۳- فراهم آوردن زمینه های لازم جهت آموزش نیروهای متخصص برای بهره گیری بهینه از منافع گردشگری
 - ۴- تشویق بنگاه ها به رفتارها و عادات طبیعی پایدار و فرهنگ بومی
 - ۵- تأسیس شرکت های تجهیز هتلداری و مجموعه های تفریحی و گردشگری، دفتر خدمات مسافرت هوایی و جهانگردی، شرکت های هواپیمایی، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، مراکز توریسم درمانی.
 - ۶- بهره مندی از رسانه های ملی و مطبوعات با هدف تنوع بخشی به برنامه های تبلیغاتی برای معرفی جاذبه های گردشگری، خصوصیات بارز فرهنگی و آداب و رسوم ایرانی.
 - ۷- حمایت های مناسب مالی از طریق ایجاد صندوق های مالی اعتباری با هدف تقویت قدرت رقابتی بنگاه های کوچک و متوسط.
 - ۸- غیر متمرکز نمودن مدیریت صنایع کوچک جهت بهره گیری از مشارکت های مردمی در توسعه، تهیه و اجرای طرح ها و تجهیزات مناطق روستایی، توسعه زیر ساخته ها و تسهیلات از لحاظ امکانات و خدمات توریستی و همچنین استفاده از مشارکت بخش خصوصی.
 - ۹- توجه به الگوهای رفتاری و آگاهی های خاص منطبق با شرایط خاص هر روستا و کالای خاص گردشگری هر روستا.
 - ۱۰- اعتقاد مسئولان به اشتغالزایی به وسیله گسترش توریسم و صنایع وابسته به آن به عنوان مهم ترین و مناسب ترین راهکار جهت توسعه روستاها.
- حمایت برای تنوع بخشی به فعالیت های درآمد زا هنگامی محقق می شود که با هدایت منطقه به سمت فعالیت های جایگزین بر اساس منابع محلی، بویژه روستاهای جنگلی که می توانند فعالیت های کشاورزی خود را توسعه دهند، و نیز فراهم آوردن فرصت های کاری جدید در منطقه برای نیروی کاری که در آن مناطق زندگی می کنند. تنوع بخشی به منابع مالی و درآمدی در جهت ایجاد فرصت های شغلی برای زنان بیکار و جوانان که به عنوان نیروی کار به آنها توجه نشده و بیکاران پنهان هستند نیز از اهمیت بسیار برخوردار است (Milne, 2006).

محدوده مورد مطالعه:

شیلات پالنگان

پالنگان یکی از روستاهای دهستان ژاورود از توابع شهرستان کامیاران در استان کردستان است، و در ۴۷ کیلومتری شمال غرب این شهر و در دره تنگیور قرار دارد. از توابع دهستان ژاورود و در دامنه کوه های

شاهو به طول جغرافیایی ۴۶ درجه و ۳۶ دقیقه و عرض جغرافیایی ۳۵ درجه و ۴ دقیقه و ارتفاع از سطح دریا ۱۰۲۰ متر می باشد. روستا در دامنه کوه و در ۲ طرف دره قرار گرفته و خانه‌های آن با سنگ و عموماً به حالت پلکانی ساخته شده و پشت بام منزل پایین حیاط منزل بالا است. (شکل ۱ و ۲ و ۳)

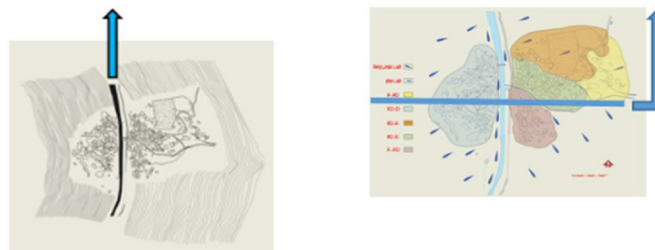

شکل ۱: نقشه سندج و شهرهای همجوار شکل ۲: نقشه ژاورود و روستاهای همجوار شکل ۳: نقشه کردستان و شهرهای همجوار (منبع: سازمان نقشه برداری کردستان)

حوزه نفوذ:

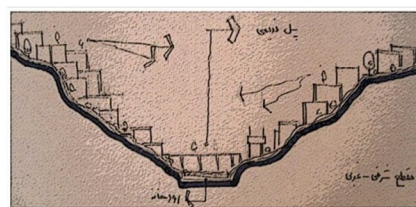
روستای پالنگان تحت حوزه نفوذ شهرستان کامیاران از جهت دسترسی به خدمات آموزشی و درمانی و... می باشد و روستای تقین تحت حوزه نفوذ روستای پالنگان جهت دسترسی به آسیاب می باشد. این روستا علاوه بر داشتن معماری زیبا، دارای چشمه‌ها، آبشارها و طبیعتی سرشار از زیبایی منحصر به فرد در استان کردستان است و در کنار رودخانه‌ای قرار گرفته که به رودخانه سیروان می‌پیوندد. (شکل ۴ و ۵)

رودخانه سیروان عبور رودخانه سیروان از وسط روستا

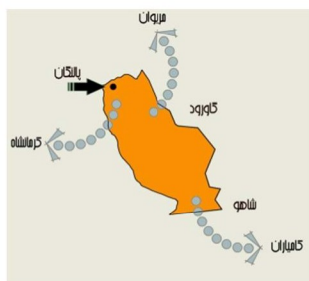
شکل ۴: رودخانه سیروان شکل ۵: قرار گیری روستا در دو جهت رودخانه (منبع: نگارندگان، کروکی دستی آرش عثمانی)

رودخانه خروشان تنگیور که از میان آبادی می‌گذرد آن را به دو قسمت تقسیم کرده است و خانه‌های روستا با سنگ و بیشترشان به صورت خشکه چینی ساخته شده است. این روستا دارای شیب ۳۰ الی ۵۰ درصدی می باشد که باعث شده خانه‌ها در دامنه ساخته شوند. (شکل ۶)

شکل ۶: قرار گیری روستا در داخل شیب و در مسیر رودخانه (منبع: نگارندگان، کروکی دستی از آرش عثمانی)

ورود به روستا از طرف شمال با مریوان و از طرف جنوب با کامیاران امکان پذیر است. (شکل ۷)

شکل ۷: مسیرهای دسترسی به پالنگان (منبع: سازمان نقشه برداری کردستان)

منابع آبی:

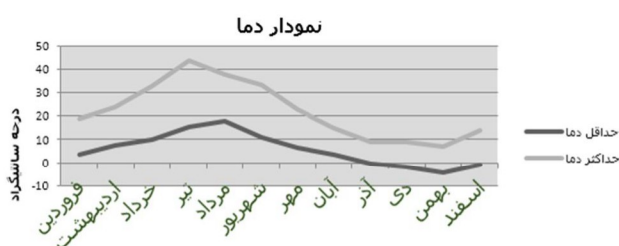
■ تامین آب شرب روستا از طریق لوله کشی آب شهری و آبیاری باغات از رودخانه سیروان می باشد. (شکل‌های ۹ و ۱۰)

شکل‌های ۹ و ۱۰: منابع آبی روستا (منبع: نگارندگان در بازدید از محل)

دما:

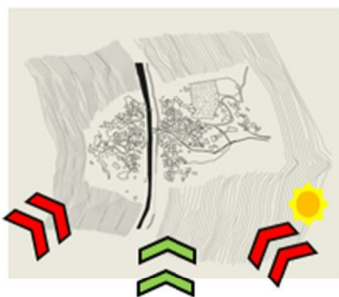
بیشترین دما در تیرماه ۴۳ درجه و کمترین دما در بهمن ماه ۳/۴ درجه می باشد. در فصول سرد دارای هوایی معتدل متمایل به سرد و در فصول گرم هوایی بسیار گرم می باشد. تعداد روزهای یخبندان ۸۵ روز در سال می باشد. (نمودار ۱)

نمودار ۱: نمودار دمای پالنگان (منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰)

عوامل اقلیمی:

باد: باد جنوب غربی نامطلوب، باد جنوب مطلوب و باد شرقی نامطلوب می باشد. (شکل ۱۱)

شکل ۱۱: جهت وزش باد مطلوب و نامطلوب و جهت تابش خورشید
(منبع: نگارندگان، کروکی دستی از آرش عثمانی)

بارندگی:

میانگین بارندگی سالیانه ۵۰۰ میلیمتر می باشد و بیشترین مقدار بارندگی ۱۲۰ میلیمتر در ادریهشت ماه می باشد. (نمودار ۲)

نمودار ۲: میزان بارندگی (منبع: مرکز آمار ایران)

رطوبت:

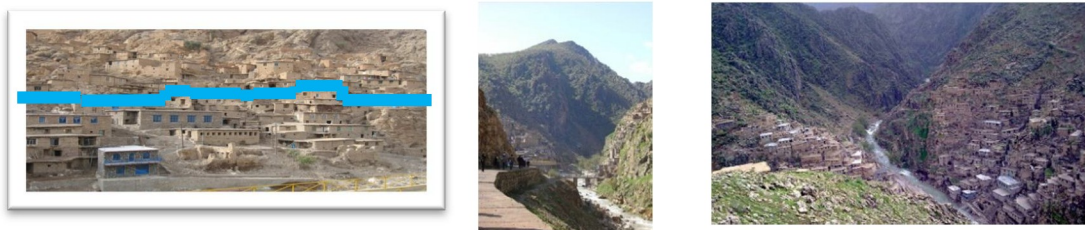
بیشترین درصد رطوبت در آذر ماه می باشد. (نمودار ۳).

نمودار ۳: میزان رطوبت (منبع: مرکز آمار ایران)

پتانسیل های طبیعی، چشم اندازهای مناسب

وحدت بسیار زیاد بصری در منظرهای اصلی روستا و عدم تغییر سریع شخصیت منظر، احساس آرامش بیشتری را به بیننده القا می کند. شاخص ترین حالت روستا، حرکات طبیعی و ارگانیک بناها بر روی شیب ها می باشد. محدود بودن رنگاهی مورد استفاده در این روستا به رنگهای آکر، کرم، خاکی، سبز و آبی از دیگر ویژگی های این مکان می باشد. (شکل ۱۲ و ۱۳ و ۱۴)

شکل ۱۲-۱۳-۱۴: پتانسیل‌های طبیعی و چشم اندازهای مناسب روستا
(منبع: نگارندگان در بازدید از محل، خط آسمان توسط آرش عثمانی مشخص شده است)

در سالهای ۱۰۴۶ هجری قمری این روستا به عنوان قلعه حکومتی و دژ حکومتی انتخاب شد. در خصوص وجه تسمیه نام روستا با توجه به پرسشهای انجام شده از ساکنان دریافتیم که در زبان کردی مردن منطقه پالنگان بوده که به معنی تکیه داده به کوه می باشد.

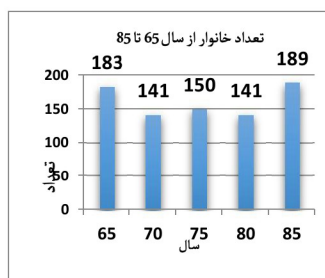
هسته اولیه پیدایش

مرحله اول توسعه: دوره ساسانی مرحله دوم توسعه: دوره اسلامی مرحله سوم توسعه: ۳۰۰ سال قبل
(شکل ۱۵)

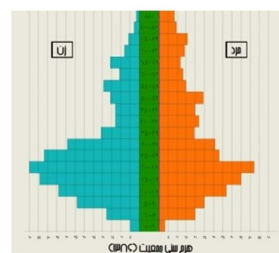

شکل ۱۵: مراحل توسعه و هسته اولیه شکل گیری روستا
(منبع: نگارندگان)

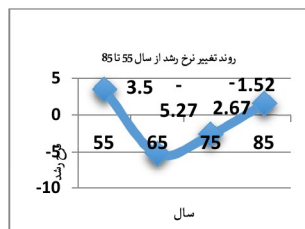
جمعیت در پالنگان: (نمودار ۴ و ۵ و ۶ و ۷)

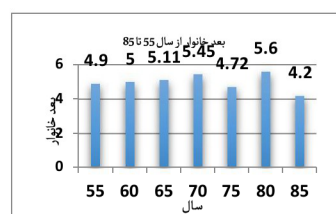
نمودار ۵: تعداد خانوار:

نمودار ۴: هرم سنی جمعیت:

نمودار ۷: روند تغییر نرخ رشد جمعیت

نمودار ۶: بعد خانوار

(منبع: مرکز آمار ایران)

گونه شناسی مسکن:

بافت کلی مسکن روستایی پالنگان به شکل مجتمع و توده ای است که معمولاً پشت بام هر خانه حیاط خانه دیگری می باشد. به دلیل کوهستانی بودن منطقه، مسکن اصلی را روی آغل گوسفندان ساخته اند در این روستا دیوار خانه ها بصورت خشکه چین است. (شکل ۱۶ و ۱۷ و ۱۸ و ۱۹)

شکل ۱۶-۱۷-۱۸-۱۹: گونه های بافت و مسکن روستا

(منبع: نگارندگان بازدید میدانی از محل و کروکی دستی از آرش عثمانی)

این ناحیه از مراکز مهم استان کردستان در دوره سلجوقی به بعد بوده است و قلعه پالنگان که مجاور روستا و در بالای کوه قرار دارد بیانگر این مطلب است. با توجه به بقایای مساجد، منازل قدیمی و باغ های زیبای این روستا به نظر می رسد که شالوده اصلی آن به دوره سامانی بازمی گردد. (شکل ۲۰) (شکل ۲۱) (شکل ۲۲)

شکل ۲۰: بقایای بجا مانده از دوره سلجوقی شکل ۲۱: بقایای بجا مانده از دوره سامانی شکل ۲۲: بقایای بجا مانده از قلعه (منبع: نگارندگان در بازدید از محل، عکس از آرش عثمانی)

روستا دارای گورستان قدیمی است که چند سنگ قبر با خط کوفی مربوط به قرن ششم و هفتم در آن وجود دارد، اما از همه مهم تر بافت معماری پلکانی روستا است که دارای ارزش فراوان است. روستای پالنگان افزون بر ۲۰ چشمه جوشان در دره تنگیور دارد که آب زلال و خنک خود را به رودخانه تنگیور می ریزند و آبشارهای حاصل از ریزش آب این چشمه ها بسیار دیدنی است. (شکل ۲۳ - ۲۴)

شکل ۲۳-۲۴: گورستان قدیمی با سنگ قبرهایی به خط کوفی (منبع: سازمان میراث فرهنگی سندج)

رودخانه تنگیور که از میان آبادی می گذرد، بخش اعظم آب خود را از این چشمه ها که در فاصله ۷۰۰ تا ۸۰۰ متری جنوب شرقی آبادی قرار دارند تأمین می کند و از همین رو آب رودخانه بسیار گوارا و

خوش طعم است. رودخانه تنگیور بعد از گذر از آبادی در حدود ۱۲۰ متری غرب پالنگان به رودخانه پرآب سیروان می پیوندد.

به واسطه خصوصیات آب رودخانه تنگیور و این چشمه‌ها، بزرگ‌ترین مجتمع‌های پرورش ماهی در کنار این روستا ساخته شده است که بیشتر گردشگران به علت تازگی و نوع ماهی‌ها و همچنین قیمت مناسب آن برای غذا و همچنین دستاورد سفر به پالنگان، اقدام به طبخ ماهی در محل می‌کنند و اهالی این روستا بخشی از مایحتاج خود را از این رودخانه تأمین می‌کنند که این خود یکی از مهمترین و اصلی ترین منبع شغلی ساکنان این روستا می باشد و اصلی ترین عامل جذب گردشگری و پایداری در این روستا پرورش ماهی و طبخ و ارائه بخصوص این نوع مواد غذایی و همچنین طبیعت بکر و زیبا و تاریخی این محل می باشد که عامل اصلی جذب توریسم و گردشگری است. (شکل ۲۵-۲۶-۲۷)

شکل ۲۵: طبخ ماهی شکل ۲۶: پرورشگاه ماهی شکل ۲۷: رودخانه و محل اصلی تامین آب پرورش ماهی (منبع: نگارندگان در بازدید از محل، عکس از آرش عثمانی)

همان طور که بیان شد روستاها و ساکنین آن از دو جهت با صنعت توریسم در ارتباط هستند، اول اینکه محیط های روستایی به عنوان اماکن بیلاقی محل مناسبی برای گذراندن اوقات فراغت توریست ها و بویژه جهانگردان داخلی به شمار می آیند و دوم اینکه تولیدات آنها اعم از مواد خوراکی و صنایع دستی به توریست ها عرضه می شود و این موارد از عواملی هستند که به اقتصاد معیشتی آنها کمک می کند.

درجه بندی معابر:

در این روستا با معابر بسیار متعدد و متنوع روبرو هستیم که هر کدام متناسب با مسیر مورد نظر می باشند. (شکل ۲۸-۲۹-۳۰-۳۱)

شکل ۲۸: مسیر کناری روستا شکل ۲۹: مسیر داخل روستا شکل ۳۰: مسیر رسیدن به آبشار و دیگر قسمتهای روستا شکل ۳۱: بافت قدیمی روستا (منبع: نگارندگان، آرش عثمانی)

روستای پالنگان

بسیار سرسبز و دارای آب و هوای بسیار مطلوب و دل انگیز در فصل‌های بهار، پاییز و زمستان است و از این لحاظ از دیدنی‌ترین نقاط استان کردستان به شمار می‌رود، و همه ساله تورهای مسافرتی بسیاری از سراسر کشور به این مکان آورده می‌شوند که این خود از عوامل بسیار مهم در توسعه گردشگری به این مکان و پایداری هرچه بیشتر این روستا و تمایل افراد به سکونت دائمی و ادامه و گسترش شغل پرورش و فروش و طبخ ماهی می‌باشد. بنابراین تمایل افراد به ایجاد برخی مشاغل در این روستا مانند فروش برخی از صنایع دستی که مختص این مکان است مانند لباس‌های محلی و کردی و دستمال‌های پولک دوزی شده و عروسک‌های بافتنی که توسط خانم‌ها در منزل انجام می‌شود و همچنین فروش کاست‌هایی از موسیقی محلی و سنتی و فروش برخی غذاهای سنتی در این مکان شده است که باعث رونق هر چه بیشتر کسب و کار و اشتغال و درآمدزایی و ماندگاری دائمی افراد در این مکان است. (شکل ۳۲-۳۳-۳۴-۳۵)

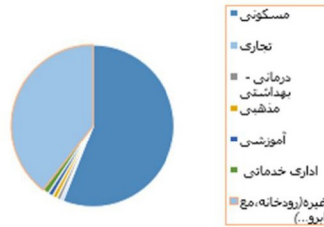

شکل ۳۲-۳۳-۳۴-۳۵: لاله زار و آبشار و فضای سبز روستا

(منبع: نگارندگان بازدید از محل، عکس از آرش عثمانی)

روستای پالنگان نزدیک به هزار نفر جمعیت دارد که مذهب اکثریت آنها سنی است و به لهجه اورامی صحبت می‌کنند، که یکی از اشتغال‌های این محل آموزش زبان کردی و همچنین فروش سی‌دی‌هایی در این خصوص می‌باشد. با این که پالنگان در یک منطقه کوهستانی قرار دارد اما به دلیل آسفالت بودن مسیر، در تمام طول سال امکان بازدید از این روستا وجود دارد. فعالیت یک واحد شیلات در کنار روستا نیز باعث شده تا بهترین خوراکی پذیرایی از گردشگران طبخ انواع ماهی باشد، و همه ساله بسیاری از افراد جهت تجدید خاطرات خود از محل زیبا و خوراک خوشمزه این مکان دیدن می‌کنند که باعث پایداری و توسعه گردشگری و ایجاد اشتغال روستایی می‌گردد. با توجه به انستیتو تکنولوژی جورجیا در بررسی خود در پنجاه تعریف مختلف اشتغال کوچ و روستایی در ۷۵ کشور، مهمترین شاخص‌هایی که تا کنون در تعریف صنایع کوچک به کار گرفته شده عبارتند از: میزان اشتغال، حجم سرمایه‌گذاری، حجم تولید، نوع تکنولوژی و صادراتی بودن تولید، است که کشورهای مختلف با انتخاب یک یا دو شاخص فوق، صنایع کوچک خود را کمی نموده و تعریف مشخصی را مبنای برنامه ریزی قرار داده‌اند که در این میان در مطالعه انجام شده در روستای پالنگان مشخص شد که عمده محصولات تولیدی مردم این روستا پرورش ماهی، گندم، جو و انواع مواد لبنی است. گیوه بافی، جاجیم بافی و موج بافی از مهمترین صنایع دستی پالنگان محسوب می‌شود. همچنین کشک محلی، گیوه و روغن جزو سوغات پرطرفدار پالنگانی هاست که با فروش در فروشگاه‌های چادری و موقت به رونق کسب و کار خود در محل زندگی می‌پردازند و با کسب درآمد کافی با رضایت

کامل به زندگی دائم خود در روستا ادامه می دهند که این روستا را در جایگاه بنگاه های کوچک و متوسط و یا بنگاه روستایی قرار داده است. (نمودار ۸)

نمودار ۸: کاربری موجود در روستا (منبع: مرکز آمار سنندج)

تابستان گرم و بهار معتدل پالنگان باعث شده که کوچ بهاری عشایر به ارتفاعات این روستا که با اجرای بسیاری از مراسم سنتی عشایر گرد مانند اجرای موسیقی گریان، چپله و سیپاچمانه همراه است گردشگران زیادی را به این روستا جذب کند مانند اجرای مراسم گلاب گیری در کاشان، که همه ساله با اجرای مراسمی خاص در فصلی معین تعداد بی شماری گردشگر را به سوی خود جذب کرده و با جذب گردشگران و علاقه مندان به اجرای مراسم سنتی به گسترش و معرفی فرهنگ و مراسم و شغل خود می پردازند و در کنار این نوع از ترویج به کسب درآمد و ایجاد اشتغالهای جدید دست می یابند. مراسم مذهبی، عروسی، شب یلدا و خوش آمد گویی به نوروز در دوم اسفند نیز از مراسمی است که گردشگران بومی را به خود جذب می کند. اسب سواری، گرزبازی، قل قلان و چاک چاک از بازیهای محلی پالنگان است که در ایام غیر کاری مانند پاییز و زمستان در اکثر کوچه ها و چشم اندازهای روستا برگزار می شود که خالی از لطف نیست با یک مسافرت کوتاه از جزئیات این مراسم ها باخبر شده و با صرف هزینه بسیار کم به ارتقاء و ماندگاری و پایداری این مکان کمک کنیم. پالنگان یکی از ۷ روستای هدف در گردشگری استان کردستان است که پس از انجام مطالعات کارشناسی بدون هیچ تغییری در بافت خود به روستای گردشگری تبدیل می شود. روستاهای تاریخی صلوات آباد بیجار، اورامان تخت، خسروآباد گروس، نوره سنندج، آوی هنگ و ژاورود غربی دیگر روستاهای هدف کردستان هستند که همگی دارای بافت قدیمی با معماری اورامانات هستند و تمام خانه های این روستاها به طریق سنگ چین و با معماری بومی و بر حسب نیاز به مکان های مورد استفاده ساکنین ساخته شده اند. تاریخ، تمدن و طبیعت این روستاها به همراه فرهنگ و آیین مردم آنها یکی از پتانسیل های بالقوه گردشگری در کردستان است که مسئولان گردشگری استان قصد دارند در کمترین فرصت آنها را به پتانسیل های بالفعل تبدیل کنند. در فاصله ۸۰۰ متری جنوب شرقی روستای پالنگان در دره تنگیور و در محل چشمه های پرآب، قلعه ای به نام قلعه پالنگان قرار دارد که آثار و بقایای اتاقها، آتشکده ها و پل های قدیمی آن نمایان است که سالانه گردشگران و باستان شناسان بسیاری را به خود جذب می کند و تا کنون بدون هیچ آسیبی بر جای مانده است و همچنان جذابیت خود حفظ کرده و طالب بازدیدکنندگان بسیاری است.

نتیجه گیری و پیشنهادات:

تجارب کشورهای توسعه یافته صنعتی نشان داده که صنایع کوچک و متوسط در کنار صنایع بزرگ به رشد امیدوار کننده ای در اقتصاد آن کشور رسیده است. اهمیت صنایع کوچک و سرمایه گذاری در مناطق روستایی در اشتغالزایی بسیار بالاست چرا که می توان فرصت های شغلی کارآمد را تضمین نمود. با توسعه گردشگری در روستاها خواهیم توانست مشکل درآمد و نیروی کار مازاد روستا را حل نموده و فرصت های شغلی نوینی در جهت تحول اجتماعی و اقتصادی در جامعه روستا پدید آوریم. اگر بخواهیم از طریق این بنگاه های کوچک روستایی به ثبات اقتصادی دست یابیم و خود را آماده ورود به بازارهای جهانی کنیم، باید جایگاه بنگاه ها را به عنوان عامل مهم و تأثیر گذار در صنعتی شدن روستاها بشناسیم. با توسعه صنایع روستایی در بخش گردشگری کمک به افزایش درآمد ساکنان روستایی و کاهش نابرابری ها با ایجاد تنوع در اشتغال روستایی و استفاده از منابع محلی شده است. افزایش بهره وری و کارآفرینی نیروی انسانی در نتیجه توسعه اشتغال متنوع گردشگری به دست خواهد آمد و منجر به توانمند سازی اقشار کم درآمد با هدف محرومیت زدایی به وسیله ایجاد مشاغل متنوع و مناسب قابلیت های افراد بومی خواهد شد. در روستاهایی که قابلیت های بالقوه گردشگری و فعالیت های اقتصادی دارند ولی سطح اشتغال و کارآفرینی در آنها پایین است. راهبردهای کاربرد فقر و افزایش درآمد با توسعه بنگاه های کوچک و متوسط در بخش گردشگری روستایی شامل:

* سرمایه گذاری و توسعه در بخش گردشگری از طریق افزایش انگیزه بخش خصوصی به سرمایه گذاری در این مناطق را افزایش دهیم. این امر نیازمند توجه دولت به برنامه ریزی و سرمایه گذاری با تمرکز بر پایداری گردشگری است. اقتصاد خود را از اقتصاد محلی به اقتصاد ملی و بین المللی ارتقاء دهیم و با ایجاد اقتصاد مکمل از اقتصاد محلی حمایت کنیم.

* نقش فن آوری اطلاعات و ارتباطات در زمینه اشتغال در بنگاه های کوچک و متوسط به عنوان اولویت کلیدی برای ارتقاء بهره وری در مناطق روستایی را افزایش دهیم.

* کارشناسان و متخصصان با تحقیقات درباره مناطق استراتژیک بازار و بازار یابی در منطقه و شناسایی پتانسیل های موجود این مناطق و همچنین با بهره گیری از دانش بومی و تفاوت های فرهنگی و زبانی، فرصت های اشتغال و کارآفرینی در شبکه های تولیدی را مشخص نموده، از نوآوری های انسانی و تکنولوژیکی و توسعه پایدار در فرصت های شغلی حمایت کنند.

* قابلیت ها و پتانسیل های توریسم روستایی در توسعه فرصت های شغلی را ارتقاء دهیم. برای اجرای این گونه طرح ها در مناطق روستایی و برقراری ارتباط مستقیم و مستمر یا روستاییان دفتر اشتغال و کارآفرینی روستایی در منطقه ایجاد نماییم. طرح های گردشگری که می توانیم در منطقه پیاده کنیم که شامل این موارد است: افزایش امکانات و خدمات در مناطق تفریحی، ساخت هتل، مهمانپذیر، یک مجموعه شهرک تفریحی

گردشگری، رستوران سنتی و خرید اتوبوس برای شرکت های مسافرتی و آژانس های گردشگری، برقراری بازار مناسب برای فروش صنایع دستی، و...

* فارغ التحصیلان آموزش دیده با توجه به استعداد های خود اقدام به تأسیس بنگاه های کوچک و متوسط با نظام های بهره برداری متنوع گردشگری نمایند و در روند توسعه فرصت های اشتغال روستاها نقش آفرینی کنند. پس از این باید از بنگاه ها حمایت کنیم تا بتوانند خود را با شرایط واقعی بازار کار سازگار کنند و با گذشت زمان و کسب تجربیات بیشتر، بنگاه های اقتصادی خود را توسعه دهند.

* با حمایت از کاربرد فناوری و اصلاح ساختار شبکه های تولیدی برای جهانی شدن گام اساسی را برداشته ایم.

* با جذب سرمایه های خارجی و همکاریهای بین المللی، شبکه های تولیدی در بخش گردشگری را برای ورود به بازار های جهانی تقویت نماییم.

هدف ما این است که اشتغالات کوچک و متوسط را در بخش گردشگری روستایی برای ایجاد ثبات اقتصادی ارتقاء ببخشیم. بدین منظور بایستی شرایط دستیابی بنگاه های کوچک و متوسط به وام ها، منابع مالی و سایر اعتبارات مورد نیاز را بهبود ببخشیم. برای حمایت از بنگاه ها در مقابل خطرات ناشی از ورشکستگی و مشکلات مالی، وام و اعتبارات آنان را باید تضمین نمود. بدین منظور از طریق ارتقاء کیفیت و دسترسی آسان به زیر ساخت های اساسی و خدمات اجتماعی در مناطق فقیر اقدام به حمایت از این بنگاه ها نماییم و با استفاده از رسانه های جمعی و ملی به معرفی مناطق جاذب توریسم مانند انواع روستاهای دارای قابلیت گردشگری و توسعه اشتغال محلی و معرفی معماری بومی و همساز با اقلیم آن مکان که خود بسیار منحصر به فرد می باشد به پردازیم و عامل اصلی ایجاد اشتغال روستایی و گردشگری روستایی و در نهایت توسعه پایدار را در روستاها ایجاد کنیم.

شکل گیری بافت روستا در کنار رودخانه و گسترش بافت در امتداد کوه و در راستای شرقی - غربی و همچنین گسترش در جهت شیب کمتر و نیز تاثیر شیلات بر افزایش بازدید کنندگان و همخوانی بافت روستا با اقلیم منطقه از عواملی است که باید بیشتر از پیش مورد توجه و سرمایه گذاری قرار گیرد تا بتوان بر پایداری و توسعه و اشتغال زایی روستا کمک کرد.

منابع و مآخذ:

- ۱- ازکیا، م. و غفاری، غ. ۱۳۸۶. توسعه روستایی با تاکید بر ایران. انتشارات نی، چاپ دوم، تهران.
- ۲- بهرامی، ر. ۱۳۸۹. بررسی قابلیت‌های و تنگناهای توسعه گردشگری و روستایی در استان کردستان. مجموعه مقالات چهارمین کنگره بین‌المللی جغرافیدانان جهان اسلام دانشگاه زاهدان، ص. ۱۸۹.
- ۳- پاپلی یزدی، م. ح و سقایی، م. ۱۳۸۵. ماهیت گردشگری و توریسم. انتشارات سمت، دانشگاه تهران، چاپ اول، ص. ۱۶.
- ۴- پاپلی یزدی، م. و سقایی، م. ۱۳۸۹. ماهیت توریسم و جهانگردی. انتشارات سمت، دانشگاه تهران، چاپ اول، ص. ۲۸۴.
- ۵- تقوایی، م. و اکبری، م. ۱۳۸۷. مقدمه ای بر برنامه ریزی و مدیریت شهری گردشگری شهری. انتشارات پیام علوی، تهران، ص. ۲۶۲.
- ۶- جلاوت، امیر شهسوار. ۱۳۸۷. سیاست های توسعه صنایع کوچک در ژاپن، قابل دسترسی در www.jobportal
- ۷- حیدری، ر. ۱۳۸۷. مبانی برنامه ریزی صنعت گردشگری. انتشارات سمت. جلد اول، تهران.
- ۸- دبیرخانه سازمان جهانی جهانگردی، توسعه پایدار جهانگردی پس از اجلاس ریو، اصول و برنامه ها، ترجمه الهام اهدایی، آرشیو واحد بین الملل مرکز مطالعات و تحقیقات سیاحتی، ۱۳۷۳.
- ۹- راثو، آری وی (۱۳۸۶) صنایع کوچک اقتصاد در حال توسعه هندوستان، مترجم: کمیته صنایع روستایی استان فارس، انتشارات کمیته صنایع روستایی دفتر مرکزی جهاد سازندگی سابق (چاپ اول) نیمه دوم ۱۳۸۶.
- ۱۰- رکن الدین افتخاری، عبدالرضا و اسماعیل قادری (۱۳۸۱) نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی، مدرس، دوره ۶ شماره ۲، تابستان ۱۳۸۱.
- ۱۱- رکن الدین افتخاری، ع. و مهدوی، د. ۱۳۸۵. راهکارهای توسعه گردشگری و روستایی با استفاده از مدل* (مطالعه موردی: دهستان لواسان کوچک). فصلنامه مدرس علوم انسانی، شماره ۲، تهران.
- ۱۲- سازمان مدیریت گروه مطالعات (SME) ۱۳۸۷ بنگاه های کوچک و متوسط در کره جنوبی صنعتی قابل دسترسی در: www.Imis.ir
- ۱۳- سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان سندج - کامیاران، ۱۳۸۲، گزارشات داخلی سازمان.
- ۱۴- سعیدی، ع. ۱۳۸۵. مبانی جغرافیایی روستایی، انتشارات سمت، جلد اول، چاپ هفتم، تهران.
- ۱۵- شاه حسینی، یونس. ۱۳۸۶. گردشگری روستایی و دهیاری ها، ماهنامه دهاتی، سال ۴ شماره ۵۳.
- ۱۶- شریف زده، ا، مراد نژاد، ۱۳۸۱، توسعه پایدار و گردشگری روستایی. ماهنامه جهاد، سال ۲۳ شماره ۱۵۹.
- ۱۷- صیدالی، م. و سلیمانگلی، ر. و فراگوزلو، ه. ۱۳۹۱. بررسی اثرات گردشگری در توسعه روستایی. فصلنامه فضای گردشگری، سال دوم، شماره ۶، ص. ۶.

۱۸- طاهر خانی، مهدی. ۱۳۷۹. صنعتی شدن روستا سنگ بنای استراتژی آینده توسعه روستایی، وزارت جهاد کشاورزی معاونت عمران و صنایع روستایی.

۱۹- فرهادیان، افسانه و همایون. ۱۳۸۲. جایگاه و نقش صنایع کوچک روستایی در توسعه روستایی، ماهنامه جهاد، سال ۲۲ شماره ۱۵۸.

۲۰- فرهمند، ا. ۱۳۸۶. کارآفرینی میراث فرهنگی و گردشگری قابل دسترسی در www.blogfa.com

۲۱- قادری، ا. ۱۳۸۲. نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی پایدار. رساله دکتری دانشگاه تربیت مدرس.

۲۲- قادری، ا. ۱۳۸۲. توسعه پایدار و گردشگری در روستا، ماهنامه جهاد، سال ۲۰ شماره ۱۴۹.

۲۳- گی، ج. ۱۳۸۲. جهانگردی در چشم اندازی جامع، ترجمه علی پارسیان و محمد اعرابی، انتشارات دفتر پژوهش های فرهنگی، جلد اول، چاپ سوم، تهران.

۲۴- گتی، و. مذلو، ل. ۱۳۷۵، علوم جهانگردی، (ترجمه محمد دباغ)، انتشارات موسسه فرهنگی ثامن الائمه، تهران.

۲۵- محمدی، ف. ۱۳۸۶. بنگاههای زود بازده، فرصت طلایی توسعه گردشگری، میراث فرهنگی و گردشگری ایلام، قابل دسترسی در www.affabsite.ir

۲۶- مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰، سرشماری عمومی نفوس و مسکن ایران.

۲۷- محمود کرمی، نسرين مصفا، هدفهای کنفرانس سازمان ملل متحد در مورد محیط زیست و توسعه، تدوین استراتژی ها و تنظیم معاهدات، سیاست خارجی، شماره ۲۳، تابستان و پاییز ۱۳۷۱، ص. ۶۶.

۲۸- مختاری، ر. ۱۳۸۲. تحلیل پتانسیل های گردشگری منطقه باغ بهادران و برنامه ریزی توسعه آن. پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه اصفهان.

۲۹- موحد، ع. ۱۳۸۴. توریسم شهری، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید چمران اهواز، ص. ۹۸.

۳۰- هال، ک. و جان ام، ج. ۱۳۸۷. سیاست گذاری جهانگردی (ترجمه محمد اعرابی و داوود ایزدی). انتشارات دفتر پژوهش های فرهنگی، جلد اول، چاپ چهارم، تهران.

(تمامی عکسها توسط نگارندگان در بازدید از محل و کروکی های دستی توسط مهندس آرش عثمانی انجام گرفته است).

31- Briedenhann, J., Wickkens, E. 2004. Tourism routes as a tool for the economic development of rural areas – vibrant hope or impossible dream? Tourism management.

32- Brofield, R.2000. Agricultural tourism as in come based risk management for green house and nursery producer, University New Jersey, America.

33- Fatmahmohd, Arshad & all, "Rural development model in Malesia . National study malesia.1997.

34- Fennell, D.A.2009. Eco tourism An intro duction . Routledge.

35- Greffe, X. 1993. Rural Tourism a lever for Economic and Social development.

- 36- Inskip, E. 1991. *Tourism Planning*, Rutledag, New York, p50.
- 37- Mandl. Irene, Thomas oberholzner and celine Dorflinger 2007. *Vienna social and job creation in rural Europ*, Austrain Institute for SME Research.
- 38- Milne, simon, *Tourism & Review Of the south & central Pacific Rgional Tourism strategy prepared for the south pacific Tourism Organisation*. 23 December 2006.
- 39- Ramakumar A and Rajashree shinde *Product Development and Manegment in Rural Tourism*, conference on Tourism in India – challenges Ahesd, 15-17 May 2008.
- 40- Rita, P. 2000. *Tourism in the European Union*, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 12(7):p 431.
- 41- Sharpley, J. R., and Sharply J. 1997. *Rural Tourism : An Introduction*, I. T. P. London.
- 42- Sharpley, J. and Ricnard, L. 1997. *Rural Tourism: An Introduction*, PN, 4.
- 43- Stynes, D., and Halloran, C. 2002. *Tourism planning*, Michigan State University, America. P1.